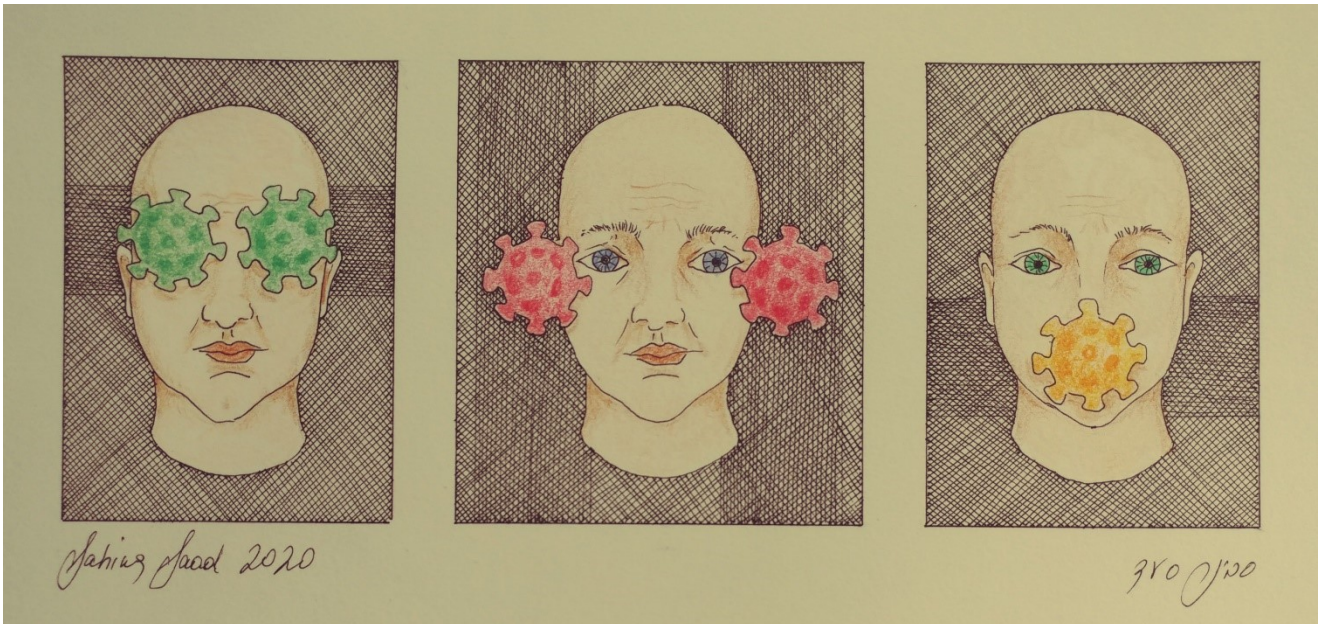

לא עומדים/ות מן הצד – מערך שיעור על דחייה חברתית לעל יסודי

[Flicker](#)

מטרת המערך לעורר שיח על דחיה חברתית בכיתה ועל האחריות והיכולת של כל אחד ואחת מאיתנו למנוע את התופעה הזו. דחיה חברתית יכולה להתרחש כאשר יש תלמידים ותלמידות שהם/ן חלק מההתרחשות החברתית לעומת תלמידים/ות החווים/ות התעלמות, הקטנה. דחייה חברתית יכולה להקצין ולהתבטא גם בהשפלות, בалиמות מילולית או פיזית. במצבים של דחיה חברתית, כמו בעוולות חברתיות שונות, יש חשיבות רבה לבחירה של ה"עומדים מן הצד" האם וכיצד לפעול. דחיה חברתית איננה רק עניינם של מי שפוגע/ת באופן ישיר או של מי שנפגע/ת אלא היא עניינה ואחריותה של הכיתה כולה או אף של החברה כולה.

הזירות בהן מתקשרים/ות ונפגשים/ות בני ובנות הנוער מתרחבות ועל כן התופעות הללו מתרחשות גם הרחק מעיני המחנכות והמחנכים, בוואטסאפ וברשתות החברתיות על כן חשוב להעלות את הנושא גם אם לא ידוע על אירוע או פגיעה קונקרטיית.

ה"עומדים מן הצד" הוא מושג שהתפתח סביב חקר מלחמת העולם השנייה ומתאר את המדינות, הארגונים או האנשים שלא היו "קורבנות" או "מבצעים" (רוצחים) אלא אנשים/מדינות שהיו "ניטרליים" ושלכאורה לא נקטו עמדה. המחקרים העלו כי על אף שהעומדים מן הצד לא גרמו נזק באופן פעיל, להתערבותם או אדישותם היתה השפעה מכרעת על התפתחות הסיטואציה ועל חייהם של ה"קורבנות".

המערך מתאים גם ללמידה מרחוק (בזום) בהתאמות מסוימות שיוצגו בחלקים הרלוונטיים במערך.

קהל יעד: כיתות ח'–י'

משך זמן: שעה וחצי

עזרים: מקרן, מחשב, כרטיסיות עם שאלות לדיון בקבוצות (מצורף)

מהלך השיעור

א. משחק פתיחה – מי בא למסיבה?

מטרת המשחק לפתוח באופן קליל את הנושא של "קליקות" חברתיות ותחושות שייכות או חוסר שייכות. מבקשים מתלמיד/ה לבחור חוק או כלל מסוים שמגדיר עם מה מותר לבוא למסיבה (למשל – דברים שמתחילים באות י', כל דבר שקשור למים, רק אם אומרים "אני מביאה למסיבה..." בתחילת המשפט). כל תלמיד/ה אומר/ת מה היא/הוא מביא/ה למסיבה, והתלמיד/ה שקבע/ה את החוק עונה האם הוא/היא נכנס/ת למסיבה או לא. לפי התשובות של התלמיד/ה הקובע/ת, שאר המשתתפים/ות מנסים/ות לפענח את הכלל. המשחק יכול לייצר חוויה מתסכלת עבור מי שלא הבינו את הכלל, ולהעלות תגובות מתנשאות או מזלזלות מצד מי שכן. בשלב זה לא ננתח את המשחק, אך יש לתעד את המשפטים שנאמרים וההתנהגויות הנצפות (שתיקה, יציאה מן הכיתה/החשכת מסך, שאלות, רמיזות, צחוק) כדי שנוכל לחזור לשוחח עליהם בשלב מאוחר יותר בשיעור.

ב. "מה אתם הייתם עושים?"

הסדרה "מה אתם הייתם עושים?" של "רשת" (ערוץ 13) מביימת סיטואציות חברתיות של עוול או מצוקה ומתעדת את תגובות העדים/ות למקרה. בכל פרק יש שחקנים/יות המביימים/ות את המקרה כאשר המצלמות מתעדות את העדים/ות ותגובותיהם השונות. (כדאי להסביר את הקונספט של הסדרה עבור תלמידים/ות שלא מכירים/ות אותה).

נצפה בחלק העוסק בתגובות לאמא אחת (שחקנית) המבקשת להוציא ילד עם תסמונת דאון מהמשחקייה. בסרטון זה יש התייחסות ברורה של האמא של אותו ילד (שחקנית אך במקרה הזה באמת אמא לילד עם צרכים מיוחדים) לחוסר התגובה של העדים/ות. נושא שעליו נרצה להרחיב בהמשך השיעור. נראה את הצגת הסיטואציה ונעצור את הסרטון לפני התגובה של העדים (עד דקה 0:36). נשאל את הכיתה - מה אתם/ן הייתם/ן עושים/ות אם הייתם/ן עדים/ות למקרה הזה? ניתן לבקש משלוש/ה תלמידים/ות לשבת כ"פאנל" – נציגים/ות שהכיתה מפנה אליהם/ן שאלות כאילו הם/ן היו עדים/ות למקרה. כגון:

- איך פעל/ת בסיטואציה? למה דווקא כך?
- מה השיקולים שהניעו את הבחירה שלך?
- האם חששת ממשהו?
- על אילו עוד אפשרויות פעולה חשבת ולמה לא ביצעת אותן?

לאחר מכן, נצפה בתגובות של האנשים בסדרה וננסה להבין – מדוע פעלו כפי שפעלו? האם היינו פועלים/ות אחרת?

בסרטון נוסף בסדרה מתעדים מוכרת (שחקנית) שצוחקת על אישה עם גמגום. העד לאירוע מחליט להגיב רק אחרי שהאישה יוצאת מהחנות. נצפה בכל הסרטון ונשאל (את הכיתה או במסגרת "פאנל" של 3 תלמידים/ות אחרים/ות):

- איך היית פועל/ת בסיטואציה? האם היית בוחר/ת לפעול אחרת ממה שראינו בסרטון?
- מה היתרונות/החסרונות באופן שבו הוא בחר לפעול?
- בתור צופה מן הצד – מה מטרת התגובה שלי? האם אני רוצה לשמור/להגן על הקורבן/על עצמי/על החברה?
- ניתן לבחור **חלקים אחרים מהסדרה** בהתאמה לכיתה ולהציג יותר ממקרה אחד, תלוי בזמן שתמצאו להקדיש.

ג. העומדות/ים מן הצד

נחזור לעיבוד וניתוח של משחק הפתיחה ("מי בא למסיבה?"):

- נשאל את מי שהחליט/ה על החוק – איך היה ליצור את החוק ולהגיד מי נכנס/ת ומי לא?
- נשאל את מי שגילה את החוקיות – איך הרגשת לפני שגילית ואיך הרגשת אחרי?
- נשאל את מי שלא הצליח לגלות את החוקיות – איך הרגשת?
- שאלה כולם/ן – נחזור לתיעוד התצפית שערכנו על משחק הפתיחה ונשאל על תגובות, אמירות והתנהגויות מסוימות של התלמידים/ות - למה עשית את זה? מה גרם לך להגיד את מה שאמרת?

נסביר כי המשחק ממחיש לנו מצב בו יש תלמידים/ות ש"בפנים", חלק מההתרחשות, יודעים מה קורה ואיך להתנהל ותלמידים/ות ש"בחוץ", לא יכולים להיכנס ל"מסיבה" שהיא ההתרחשות החברתית. המשחק מעלה תחושות שונות (תסכול, התנשאות, כעס, בושה, הימנעות, זלזול) העולות כאשר אנו מרגישים שייכים/ות או לא שייכים/ות לקבוצה מסוימת. בפעילות הבאה נעסוק במקרים שקרו או יכולים לקרות בחיי היום יום הקשורים לדחיה חברתית, חברות בכיתה. כמו שראינו בסרטון של "מה אתם הייתם עושים?" נשאל את עצמנו איך היינו מגיבות/ים למקרים של דחיה חברתית ומה התפקיד של כל אחד ואחת מאיתנו בסיטואציות כאלו.

ד. "קפה דילמה" – נחלק את הכיתה לקבוצות, כל קבוצה תעסוק בתיאור מקרה קונקרטי (רצ"ב מקרים לדוגמה, מומלץ גם להכין מקרים אמיתיים שהתרחשו בשינוי של פרטים מזהים). נסביר לתלמידים/ות כי בשלב ראשון ידונו במקרה מסוים מחיי היום-יום. בשלב השני, יצטרכו להכין הצגה למליאה הכוללת את סיפור המקרה בקצרה, תובנות מרכזיות או קולות מרכזיים שעלו בדיון.

מקרים ושאלות לדוגמה:

- אחת התלמידות, שהיא לא חברה קרובה שלך, ענתה על שאלה בשיעור, תלמיד אחר אמר לה (בשקט) ברור שלא תדעי כי אמא שלך הסתומה לא גידלה אותך. המורה לא שמעה את התלמיד.
 - איך תגיבי? מה תעשי/י באותו רגע, מה תעשי/י אחר כך?
 - למה בחרת לפעול או לא לפעול? איזה גורם היה משנה את ההחלטה שלך?
- חברה שהיא לא החברה שלך מתכננת בהפסקה לעשות מסיבה ולהזמין את כל הבנות חוץ משלוש בנות שהן פחות חברות שלהן.
 - איך תגיבי? מה השיקולים שישפיעו על התגובה שלך?
 - האם מותר לא להזמין את כל התלמידים/ות? באילו תנאים? מתי זה הופך לדבר פסול?
- מישהו/י פתח קבוצה "בלי X (תלמיד/ה מהכיתה)" או קבוצה "כיתה ח'1 בלי החופרות".
 - מה היית עושה בכל אחד מהמקרים בתור משתתפת/ת בקבוצה?
 - האם מותר שיהיו קבוצות לחברות מסוימות בתוך הכיתה? באילו תנאים?
- מישהו/י העלו לטיקטוק סרטון שמתעד מתיחה שעשו לתלמיד/ה אחר/ת.
 - באילו תנאים זה לגיטימי בעיניך ובאילו לא?
 - מה היית עושה אם זה לא לגיטימי בעיניך?

נחזור למליאה וכל קבוצה תציג את המקרה בקצרה ותובנות מהדיון. נפתח לתגובות ושאלות של שאר הכיתה.

סיכום השיעור

אופציה א' – לחזור למשחק של ההתחלה ולהשוות את ההתנהלות במשחק ליחסים שיש בתוך הכיתה: האם כולם/ן מרגישים/ות בנוח, חלק מהכיתה? האם יש חוקים וכללים למי מותר להיות חלק ומי נשאר בחוץ? איך אנחנו מתייחסים/ות אל מי שלא מצליח/ה להיות חלק?

אופציה ב' - לצפות בסרטון [טיפים ממשפיענים](#) – "לא עומדים מהצד" ולשאול כמה הנושא הזה רלוונטי לכיתה שלנו? לאיזה טיפ התחברתי? מה אנחנו יכולים לקחת על עצמנו מהסרטון ומהשיעור בכלל?

לפניכם/ן סיפור מקרה.

א. דונו במקרה בעזרת השאלות

ב. הציגו את המקרה בפני הכיתה כולל תובנות או קולות מרכזיים שעלו בדיו שלכן/ם.

חבורה שהיא לא החבורה שלך מתכננת בהפסקה לעשות מסיבה ולהזמין את כל הבנות חוץ משלוש בנות שהן פחות חברות שלהן.

- איך תגיבי/י? מה השיקולים שישפיעו על התגובה שלך?
- האם מותר לא להזמין את כל התלמידים/ות? באילו תנאים? מתי זה הופך לדבר פסול?

לפניכם/ן סיפור מקרה.

א. דונו במקרה בעזרת השאלות

ב. הציגו את המקרה בפני הכיתה כולל תובנות או קולות מרכזיים שעלו בדיו שלכן/ם.

אחת התלמידות, שהיא לא חברה קרובה שלך, ענתה על שאלה בשיעור, תלמיד אחר אמר לה (בשקט) ברור שלא תדעי כי אמא שלך הסתומה לא גידלה אותך. המורה לא שמעה את התלמיד.

- איך תגיבי/י? מה תעשי/י באותו רגע, מה תעשי/י אחר כך?
- למה בחרת לפעול כך? איזה גורם היה משנה את ההחלטה שלך?

• **לפניכם/ן סיפור מקרה.**

• **א. דונו במקרה בעזרת השאלות**

• **ב. הציגו את המקרה בפני הכיתה כולל תובנות או קולות מרכזיים שעלו בדיו שלכן/ם.**

מישהו/י העלו לטיקטוק סרטון שמתעד מתיחה שעשו לתלמיד/ה אחר/ת.

○ באילו תנאים זה לגיטימי בעיניך ובאילו לא?

○ מה היית עושה בתור תלמיד/ה בכיתה אם זה לא לגיטימי בעיניך?

• **לפניכם/ן סיפור מקרה.**

• **א. דונו במקרה בעזרת השאלות**

• **ב. הציגו את המקרה בפני הכיתה כולל תובנות או קולות מרכזיים שעלו בדיו שלכן/ם.**

מישהו/י פתח/ה קבוצה "בלי X (תלמיד/ה מהכיתה)" או קבוצה "כיתה י' בלי החופרות".

○ מה היית עושה בכל אחד מהמקרים בתור משתתפת/ת בקבוצה?

○ האם מותר שיהיו קבוצות לחבורות מסוימות בתוך הכיתה? באילו תנאים?